

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
УЧИТЕЉСКИ ФАКУЛТЕТ У ВРАЊУ

17500 Врање, Партизанска 14

тел. 017/422-962; 431-960
факс 017/421-633
www.ucfak.ni.ac.rs
e-mail: ucfaxvranje@yahoo.com

Поштовани!

Програмски одбор Центра за научноистраживачки рад Учитељског факултета у Врању прихватио је Вашу пријаву за Научни скуп.

Скуп ће се, по предвиђеној динамици, одржати **6. децембра 2013.** године на Учитељском факултету у Врању.

За све сервисне информације обратити се контакт-особи Сузани Златановић (контакт телефон: 017/431-960).

У нади да ће Ваш допринос бити значајан за успех Скупа, срдечно Вас поздрављамо!

Декан Учитељског факултета у Врању

Проф. др Стојан Ценић с.р.

Продекан за научно-истраживачки рад

Проф. др Сунчица Денић Михаиловић с.р.

ПРОГРАМ РАДА НАУЧНОГ СКУПА

6. 12. 2013. г.

9.00- 9.30

Регистрација учесника у холу Учитељског факултета

10.00-10.30

ОТВАРАЊЕ СКУПА

Поздравна реч проф. др Стојана Ценића, декана Факултета

(Додела јубиларних признања поводом **двадесетогодишњице** Факултета)

10.30-10.45

Пленарна предавања:

Проф. др Стојан Ценић

11.00 – 13.45

Излагања учесника

Дискусија 13.45 - 14.00

14.15

Пленарно затварање Скупа

14.45

Ручак

Одлазак гостију

I СЕСИЈА

Перспективе развоја курикулума учитељских (педагошких) факултета

Модератори: Проф. др Радмила Николић, проф. др Марјан Блажич, проф. др Сениша Стојановић

1. Проф. др Радмила Николић, Учитељски факултет у Ужицу
Учитељ за ново време, али не и изгубљен у времену
2. Проф. др Ненад Сузић, Филозофски факултет Бања Лука
Футуролошка спознаја
3. Проф. др Миле Илић, Филозофски факултет, Бања Лука
Сцијентизација и психопедагогизација учитељског студија
4. Проф. др Раденко С. Круљ, доц. др Звездан Арсић, Филозофски факултет у Косовској Митровици
Усаглашавање наставних планова учитељских факултета – битна претпоставка успешније мобилности студената
5. Проф. др Блаже Китанов, Факултет образовних наука Универзитета „Гоце Делчев“, Штип
Дијалог со учителот
6. Проф. др Бора Станимировић
Утицај глобализације и информационе технологије на образовни процес
7. Проф. др Драго Пантић, Београд
Актуелност и значај реформских идеја Паола Фреире у делу „Педагогија потлачених“
8. Проф. др Миленко Кундачина, Учитељски факултет у Ужицу, др Јелена Стаматовић, Учитељски факултет у Ужицу
Методолошке компетенције будућих учитеља и потребе савремене школе
9. Академик Миомир Ивковић, Српска академија образовања, доц. др Живорад Миленовић, Учитељски факултет у Призрену Универзитета у Приштини
Педагошко-психолошко и дидактичко-методичко образовање наставника
10. Проф. др Љубивоје Стојановић, Православни богословски факултет Фоча, Универзитет Источно Сарајево, Висока школа струковних студија за васпитаче, Вршац
Верски садржаји у настави на учитељским (педагошким) факултетима
11. Проф. др Снежана Ставрева Веселиновска, Факултет за образовни науки, Универзитет Гоце Делчев – Штип
ICT and competences for the subject natural sciences at pedagogical faculties
12. Проф. др Деан Илиев, проф. др Татјана Атанасоска, Универзитет Св. Климент Охридски, Педагошки факултет Битола
Интерпретација педагошких дисциплина на педагошким факултетима у светлу Фраскатијеве класификације научних подручја
13. Доц. др Биљана Цветкова Димов, доц. др Даниела Андоновска Трајковска, Универзитет Св. Климент Охридски Битола, Педагошки факултет Битола
Методиките и нивното место и улога во постигнувањето квалитетно воспитание и образование за воспитувачите и наставниците

14. Проф. др Снежана Јованова-Митковска, Факултет образовних наука Универзита „Гоце Делчев“, Штип
Курикулум, наставни садржаји и могућности њихове измене
15. Доц. др Димитринка Кадинова-Цонкова, ВТУ "Св. св. Кирил и Методиј", Велико Трново
Professional competence of sport pedagogue – contemporary trends and perspectives
16. Доц. др Миа Марић, проф. др Марија Сакач, Педагошки факултет Сомбор
Образовање учитеља и васпитача за савремене професионалне задатке
17. Doc. dr Kiril Barbareev, “Goce Delcev” University of Stip, Faculty of Educational Sciences
The curriculum of pedagogy faculties and the need for harmonization and substantial changes
18. Проф. др Марјан Блажич, Љубљана, доц. др Драгана Станојевић, Учитељски факултет у Врању
Кључне професионалне компетенције као полазиште и исходиште савремених концепција образовања учитеља
19. Проф. др Синиша Стојановић, Учитељски факултет у Врању
Перспективе студијских програма учитељских факултета у систему образовања наставника у Србији

II СЕСИЈА

Реализација наставних програма учитељских (педагошких) факултета

Модератори: Проф. др Миомир Милинковић, проф. др Благица Златковић, доц. др Милена Богдановић

20. Проф. др Дичек Наталџа Петровна, Институт педагогики Национальной академии педагогических наук Украины, Киев
Педагогическая психология в 1950-е годы в Украине и вопросы индивидуализации школьного обучения
21. Доц. др Устименко-Косоріч Олена Анатоліївна, Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, Україна
Традиції підготовки сербських баяністів-акордеоністів у вищих музичних освітніх закладах України
22. Проф. др Мито Спасевски, Педагошки факултет – Скопље
Креативната работилница, воннаставните активности и књижевност за деца
23. Проф. др Снежана Јованова-Митковска, доц. др Биљана Попеска, проф. др Никола Смилков, проф. др Кирил Цацков, Факултет образовних наука Универзита „Гоце Делчев“, Штип

Практична настава и њено реализовање на Факултету образовних наука у Р. Македонији

24. Проф. др Младен Вилотијевић, проф. др Нада Вилотијевић, Учитељски факултет у Београду
Продуктивно развијајућа концепција системски утемељене наставе у ефикасној школи
25. Проф. др Миомир Милинковић, Учитељски факултет Ужице
Књижевно дело у функцији васпитно-образовног рада
26. Проф. др Сунчица Денић, Учитељски факултет у Врању
Књижевни текстови у настави као поента просвете и просвећености
27. Доц. др Сања Маричић, проф. др Крстивоје Шпијуновић, Учитељски факултет у Ужицу
Савремене тенденције у образовању учитеља за рад у почетној настави математике
28. Проф. др Снежана Мирасчиева, Факултет образовних наука, Штип
Самооценување на студентите во наставата по дидактика како современа тенденција на наставничките факултети
29. Доц. др Пенка Марчева, ВТУ “Св. Св. Кирил и Методиј”, Педагогически колеж – Плевен
The portfolio in the development of university students - future music teachers
30. Доц. др Христо Петрески, Универзитет ЕСРА Скопје - Париз – Њујорк
Улога и функција сајмова књига у ваннаставним, али и наставним активностима
31. Проф. др Снежана С. Башчаревић, Учитељски факултет у Лепосавићу
Васпитно деловање Андрићеве приповетке „Књига“
32. Др Горан Шекељић, др Милован Стаматовић, Учитељски факултет у Ужицу
Реализација ваннаставних активности из физичког васпитања
33. Др Деспина Сивевска, др Биљана Попеска, Факултет за образовни науки, Универзитет Гоце Делчев, Штип
Слободното време на студентите од Педагошкиот факултет во Штип
34. Проф. др Марија Сакач, доц. др Миа Марић, Педагошки факултет Сомбор
Припрема учитеља за инклузију као савремени концепт наставе
35. Проф. др Благица Златковић, Учитељски факултет у Врању
Учешће студентата у реализацији ваннаставних активности и успех у студирању
36. Проф. др Зоран Момчиловић, Учитељски факултет у Врању, мр Владимир Момчиловић, проф. др Милован Стаматовић, Учитељски факултет у Ужицу
Методика физичког васпитања – дефиниција
37. Доц. др Александар Стојановић, Учитељски факултет Универзитета у Београду, Висока школа струковних студија за воспитаче „Михаило Палов“ – Вршац
Хеуристичке дидактичке стратегии у функцији подизања квалитета образовања учитеља и воспитача
38. Доц. др Марија Јовановић, Филозофски факултет Ниш
Денотативна и конотативна димензија наставне комуникације - реалност или императив педагошке стварности
39. Доц. др Данијела Здравковић, Учитељски факултет у Врању
Допринос универзитетског образовања учитеља у очувању њиховог друштвеног угледа и друштвеног положаја
40. Доц. др Милена Богдановић, Учитељски факултет у Врању
Математика – увек и свуда

41. Мр Снежана Кирова, виши лектор, мр Биљана Петковска, лектор, мр Драгана Кузмановска, лектор, Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ Штип

Проект како важен елемент во остварување на наставниот процес

42. Мр Владимир Момчиловиќ, проф. др Зоран Момчиловиќ, Учителски факултет у Врању, проф. др Милован Стаматовиќ, Учителски факултет у Ужицу
Основне карактеристике савременог спорта
43. Мр Горан Вилотијевиќ, Висока струковна школа за васпитаче, Вршац
Модел ефикасне школе утемељене на системским и еманципаторским основама
44. Др Гојко Спасевски (специјализант Медицинског факултета УКИМ – Скопље)
Здравственото воспитание и воннаставните активности
45. Мр Весна Здравковиќ, мр Јелена Вучковски, мс Александар Стојадиновиќ, Учителски факултет у Врању
Интегративно посматрање предмета који припадају области музичка култура у процесу образовања будућих учитеља и васпитача
46. Мс Ана Спасић-Стошић, Ивана Тасић-Митић, Учителски факултет у Врању
Методичко оспособљавање студента за извођење интегративне наставе
47. Мс Марија Јордановиќ, мс Марко Станковиќ, Учителски факултет у Врању
Moodle платформа као софтверска подршка савременој настави

III СЕСИЈА

Оспособљеност учитеља и васпитача за васпитно-образовни рад

Модератори: Проф. др Србољуб Ђорђевиќ, проф. др Виолета Димова, George Borovas

48. George D. Borovas, University of Macedonia, Department of Balkan Slavic and Oriental Studies, Maria Helen Voutsas, University of Thessali, Department of Economics
The characteristics of educational policy of bodies of Bretton Woods
49. Ph.D. Griva Eleni, Ph.D. Stamou Anastasia, Ph.D. Dinas Kostas, University of Western Macedonia-Greece
Greek insights into bilingualism in education: Teachers', students' and immigrant parents' views
50. Проф. др Виолета Димова, Филолошки факултет Универзитета „Гоце Делчев“ - Штип
Самосталне активности и нивова улога у развоју критичког и креативног мишљења код ученика
51. Проф. др Стана Смиљковиќ, Учителски факултет у Врању

- Сараднички однос студената учитељског факултета и ученика у развоју стваралаштва и креативности*
52. Проф. др Соња Петровска, Факултет за образовни науки, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
Карактеристике успешних система вредновања рада наставника
53. Проф. др Емилија Петрова Горгева
Улогата на директорот во основното училиште
54. Доц. др Теодора Вџлова, Универзитет у Великом Трнову „Св. Кирил и Св. Методије“, Педагошка школа, Плевен
Онлајн проектобазиран пристап у раној фази применом принципа вишеструке интелигенције
55. Доц. др Розалия Кузманова – Карталова, ВТУ „Св. св. Кирил и Методиј“, Педагогически факултет, Р Българија
Деца в риск – причини, диагностика, повлијаване
56. Доц. др Радка Гайдова, ВТУ „Св. св. Кирил и Методиј“, Педагогически факултет, Р Българија
Типологија на методите за обучение по технико-технологични дейности в детската градина
57. Розика Неделчева Тодорова, Петја Веселинова Марчева, Доц. др Розика Димкова, Универзитет у Великом Трнову „Св. Кирил и Св. Методије“
Hemssball – Спорт без граница
58. Проф. др Србољуб Ђорђевић, Учитељски факултет у Врању, Луција Ђорђевић
Утицај додатног образовања учитеља и наставника на промену ставова према инклузивном образовању
59. Доц. др Мирјана Стакић, Учитељски факултет у Призрену – Лепосавићу
Мogućности примене психоаналитичке методе у настави српског језика и књижевности у млађем школском узрасту
60. Ана Горгева, Факултет образовних наука Универзитета „Гоце Делчев“, Штип
Learning English by using the internet
61. Доц. др Србољуб Димитријевић, Учитељски факултет у Врању
Морално васпитање деце млађег школског узраста (социолошки аспект)
62. Доц. др Буба Стојановић, Учитељски факултет у Врању, др Далиборка Пурић, Учитељски факултет у Ужицу
Љубав према књизи и читању – императив будућих васпитача и учитеља
63. Доц. др Љиљана Митић, Учитељски факултет у Врању
Васпитно-образовни процес у функцији заштите и унапређења животне средине
64. Доц. др Александра Анђелковић, Учитељски факултет у Врању, др Далиборка Поповић, Висока школа за васпитаче струковних студија у Алексинцу
Иницијално образовање наставника као извор различитих ставова наставника према професионалном усавршавању
65. Мс Борис Илић, проф. др Драгица Илић, Учитељски факултет у Врању
Улога учитеља у заштити друштвено-корисне радне средине
66. Доц. др Бошко Миловановић, Учитељски Факултет у Лепосавићу
Мogućности и думети у тумачењу књижевноуметничких текстова са религиозном тематиком у млађим разредима
67. Мс Данијела Мишић, Учитељски факултет у Врању
Енглески језик и улога школских библиотека
68. Др Мирјана Марковић, Висока школа струковних студија за образовање васпитача, Пирот

- Улога телевизије у еколошком васпитању деце млађег школског узраста*
69. Мр Биљана Новковић-Цветковић, Учитељски факултет у Врању
Информатичко-медијске иновације у функцији оптимизације наставног процеса
70. Александар Игњатовић, Учитељски факултет у Ужицу
Школска библиотека у функцији унапређивања наставе природе и друштва
71. Весна Нушић, васпитач, Дејана Цветковић, васпитач, Светлана Радосављевић, педагог, Предшколска установа „Наше дете“ Врање, Дечји клуб за правилан раст и развој – *Игровница*
Посебни облици рада са децом узраста 3 до 5,5 година
72. Амела Малићевић, ОШ “Јован Јовановић Змај”
Улога ваннаставних активности у социјализацији младих

Напомена: Учесницима Скупа обезбеђена је техничка подршка. Молимо учеснике да приложе своје радове у електронској и штампаној форми на дан одржавања Скупа, како би *Зборник радова* био штампан у складу са временским ограничењем, подржан од стране *Министарства за просвету и науку Републике Србије*.

СЛОБОДНОТО ВРЕМЕ НА СТУДЕНТИТЕ ОД ПЕДАГОШКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО ШТИП

Д-р Деспина Сивевска¹

Д-р Билјана Попеска²

^{1,2} Факултет за образовни науки, Универзитет „Гоце Делчев“ Штип

АПСТРАКТ

Слободното време на младите е голем и значаен временски простор, кој ако е недоволно осмислен и воден, може да биде извор и место за неправилно и неприфатливо однесување и појава на зависности кај младите. Содржините со кои е исполнето слободното време на младите е важен аспект кои придонесува за формирање на нивниот идентитет и квалитет на живот во иднина. Затоа е особено важно да се обрне внимание за негово организирање и структурирање, притоа водејќи сметка за вистинските потреби на младите за забава, дружење, како и за активностите кои содржат предизвици, како и физички и ментален напор.

---

¹ despina.sivevska@ugd.edu.mk

² biljana.popeska@ugd.edu.mk

Имајќи ја предвид важноста на слободното време за правилно и целосно развивање на младите личности вниманието во трудот го насочивме кон идентификување на активностите со кои е исполнето слободното време на младите, со посебен акцент на студентите од Факултетот за образовни науки во Штип. На примерок од 152 испитаници, студенти во сите четири години на Факултетот за образовни науки, применивме анкетен прашалник преку кој утврдивме колку слободно време имаат студентите и со кои содржини и активности истото е исполнето. Добиените резултати ги посочуваат можните насоки за идно позитивно делување и насочување на младите кон правилен избор на активности кои ќе влијаат на севкупен позитивен развој на комплетната личноста.

Клучни зборови: слободно време, активности во слободното време, студенти

Abstract

Leisure time of youth is large and important time space that if it is not enough leaded ad full field could be a reason and place for wrong and unacceptable behavior and reason for manifestation of many unwonted addictions of youth. Contents that are used to full fill the leisure time of youth are significant aspect that contributes to creation of their identity and quality life in future. Therefore is very important to pay attention to organization and structuring of leisure time, meanwhile considering the real needs of youth, such as party, fun, hanging out, as well as activities that contain challenges, such as certain forms of physical and mental effort.

Considering the importance of leisure time for proper and complete development of young persons, our attention in this paper were directed toward the identification of activities that could full fill the leisure time of youth, students at the Faculty of educational sciences in Stip, Republic of Macedonia. On a sample of 152 examiners, students at all four years of study of Faculty of education sciences we applied a questionnaire to determine the amount of leisure time of the students as well as the contents and activities practiced during this period. Obtained results suggest the possible directions for positive influence and suggestions for youth for proper selection of activities that will have a positive impact of completely developed young person.

Key words: leisure time, activities in leisure time students.

ВОВЕД

Слободното време е составен дел од човековата активност, време во кое поединецот според својата волја ги бира формите и содржините на одмор, разонода и творештво. Тоа е општествено условено, има своја содржина, целисходно е и вредносно обоено. Во слободното време секој поединец ги бира содржините и активностите со кои сака да се занимава според неговите интереси, желби, потреби и склоности.

Слободното време како општа општествена појава има свои социјални, здравствени, културни и педагошки функции кои се остваруваат преку вршење на соодветни дејности, т.е. преку активностите на слободното време. Постојат бројни активности кои се изведуваат во слободното време и кои меѓусебно се разликуваат не само по содржината, туку и по намената во однос на поедини функции на слободното време.

Животот и работата на младите во слободното време е од особено значење за нашата цивилизација. Автономното и доста активно делување преку игра, хоби или творештво подразбира конкретни и планирани активности кои може да доведат до темелни промени во животот. Слободното, но осмислено време го прави животот осмислен и разновиден, организиран и креативен. На тој начин младите ја развиваат својата индивидуалност преку соодветни програми, аматерски се запознаваат во научно-технолошки, уметнички, спортски содржини и активности.

Сепак, важно е да се напомене дека слободното време е детерминирано од општествената положба на младите, нивното целокупно животно искуство, изградените навики, нивните индивидуални потреби и можности. Како тие ќе го поминат своето слободно време, активно преку игра, забава, творештво или пасивно, опуштајќи се, зависи од нив самите.

Слободното време на младите има специфична структура која преку своите темелни улоги (одмор, разонода и развој на личноста) има и развојно-превентивна улога во животот на младите. За да може слободното време да ги исполни своите улоги, нужно е за тоа да се создадат одредени услови. За да можат условите да бидат оптимални за исполнување на сите тие улоги на слободното време, потребно е да се познава конкретен субјект кој егзистира во просторот и времето и кој има свои специфични навики и барања. Само кога слободното време ќе стане простор во кој младите се чувствуваат како свои, задоволни и остварени, во кој се препознаваат себеси, можеме да бидеме сигурни дека слободното време ги исполнило своите функции и придонело до развој на младата личност (Mlinarević, Miliša, Proroković, 2007).

Начинот на кој младите го поминуваат своето слободно време во голема мера го одредува и нивниот стил на живот. Правилното користење на слободното време може да послужи како средство за ефикасна борба против разновидните општествени негативни појави, како и успешна превентива против патолошките манифестации на подрачјето на слободното време. Активностите во слободното време може да послужат и како средство за воспитание и образование, бидејќи со самите активности или со помош на нив може да се влијае на развојот на бројни способности на целокупната структура на личноста. Важно е да се развива одреден степен на културно поминување на слободното време. Во ситуација на општ пораст на слободното време, значајно е на младите генерации да им се сврти внимание на развивањето вредни способности, културно просудување и мотивација, кои се значаен фактор при изборот на активностите во слободното време.

Истражувањата на слободното време на младите (Будимир-Нинковић, 2000, 2008; Arbunić, 2006; Badrić & Prskalo, 2011) покажуваат дека на младите најинтересни им се оние активности кои се поврзани за дружење, разонода и забава, а помалку интересни им се активностите кои бараат интелектуален ангажман. Најприфатлив фактор за поминување на слободното време на младите е урбаниот културен образец, кој содржи активности за забава и разонода: одење во диско клубови, на забави, кафулиња и дружење со пријателите. Во денешно време на се поголема глобализација и информатизација се позабрзано се развиваат разни општествени социјални мрежи како форми на комуникација кои младите денес особено ги користат. Се повеќе своето слободно време го поминуваат седејќи пред компјутер, комуницирајќи со своите пријатели. Забавата, им служи за да го исполнат своето време кое им останува на располагање после вообичаените работни, училишни обврски. Забавните содржини и активности бараат мал или никаков ангажман. Со „активен“ карактер на излегувањата, чести се и пасивните активности на гледање (неадекватни) телевизиски програми, читање на „жолт“ печат, слушање музика со сомнителен квалитет. Таквата „култура“ е создадена според масовните норми на индустриското производство, раширена преку средствата на масовна комуникација и се обраќа на поширока популација

Методологија на истражување

Предмет на истражување се ставовите на студентите од ФОН, во Штип и Струмица, на насоките одделенска и предучилишна, за начинот на кој го искористуваат своето слободно време.

Согласно предметот на истражување, произлегува и целта на истражување, која се однесува на утврдување на активностите со кои е исполнето слободното време на младите на ФОН.

Примерокот го сочинуваа 152 испитаници, редовни студенти од прва до четврта година на Факултетот за образовни науки во Штип и во Струмица, студенти на насоките одделенска настава и предучилишно воспитување. Истражувањето беше реализирано во текот на месец мај, во учебната 2012/13 година.

За целите на истражувањето беше користена техниката анкетен прашалник. Прашалникот покрај основните податоци (пол, возраст, година на студии, место на живеење) содржи 19 прашања кои се однесуваат на образованието, занимањето на родителите и примањата во семејството, живеалиште на студентот, слободно време во тек на денот, време поминато во учење, разонода, активности дома и вон домот, слободни активности на универзитетот и степен на задоволство од истите, интензитет (зачестеност, фреквенција) на посета на културно – забавни и спортски активности и манифестации и сл. Со исклучок на едно прашање кое е од отворен тип и се однесува на предлог на активности кои студентите посакуваат да се организираат од страна на универзитетот за исполнување на нивното слободно време, останатите 18 прашања се со неколку понудени одговори.

Добиените резултати се анализирани и презентирани со примена на фреквенции (f) и проценти (%).

Резултати и дискусија

Применетиот прашалник е дел од поголемо истражување за кое се потребни социо – демографските карактеристики на испитаниците, кои се ирелевантни за потребите на овој труд. Оттука во анализата на резултатите се опфатени само прашањата кои се во насока на поставената цел на конкретното истражување, односно начинот на кои студентите го користат своето слободно време и содржините со кои истото е исполнето.

На прашањето: *Кој ве издржува на студии*, најголем процент од нив одговориле дека ги издржуваат родителите (93%), а сосема мал процент дека се финансираат од стипендија, кредит или лична работа. Начинот на кој се обезбедува егзистенцијата на студентите во текот на студирањето е од голема важност за количината на слободно време на студентот, начинот на кој истото го користи и содржините со кои слободното време ќе биде исполнето од причина што најголем дел од содржините на слободното

време бараат одредена финансиска поткрепа. Добиените резултати, односно високи 93% од студентите се издржувани од родителите од една страна укажува на можност за повеќе слободно време на студентот и преокупација единствено со студии, но од друга страна посочува на условеност на изборот на содржините во слободното време и начинот на нивното користење во зависност од месечните примањата на родителите. Овие релации се предмет на разработка на друг труд.

Табела 1. Прашање: *Кој Ве издржува на студии:*

	Frequency	Percent	Valid %	Cumulative %
Valid Родители	141	92,8	92,8	92,8
кредит	1	,7	,7	93,4
стипендии	1	,7	,7	94,1
Лична работа	9	5,9	5,3	100,0
вкупно	152	100,0	100,0	

Логично на претходно добиените резултати, во однос на тоа кој ги издржува студентите додека студираат, се и добиените одговори на прашањето: *Кај кој сте сместени?* Од вкупниот број на анкетираниите студенти, 79% одговориле дека се сместени заедно со родителите во својот дом, 15% дека престојуваат под кирија заедно со цимери, а сосема мал дел дека се во студентски дом (2,7%) и дека престојуваат сами во стан под кирија (2,7%). Причина за ова може да биде и финансиската состојба на семејството (најголемиот дел од нив (35%) имаат месечни примања од 10.000-20.000 денари месечно) што е можеби и главната причина поголемиот дел од нив да престојуваат во своите домови, заедно со родителите, без да имаат дополнителни финансиски оптоварувања за плаќање на кирии за студентски дом или стан.

Табела 2. Прашање: *Кај кој сте сместени:*

	Frequency	Percent	Valid %	Cumulative %
Valid 0	1	,7	,7	,7
Родители	119	78,3	78,3	78,9
Студентски дом	4	2,6	2,6	81,6
Стан-сам	4	2,6	2,6	84,2
Стан-цимери	23	15,1	15,1	99,3
роднини	1	,7	,7	100,0
Вкупно	152	100,0	100,0	

Прашањата кои следуваат понатаму се однесуваа на поконкретни податоци за начинот на кој го поминуваат нивното слободно време, активностите со кои е исполнето истото и сл.

Од вкупниот број на анкетирани студенти, на прашањето: *Што ви е основна преокупација во текот на студиите*, 49%, се определиле за учење и полагање на испити, 34% за забава и 17% за учење и заработка за живот.

Табела 3. *Што ви е основна преокупација во текот на студиите?*

	Frequency	Percent	Valid %	Cumulative %
Valid 0	1	,7	,7	,7
забава и учење	51	33,6	33,6	34,2
учење и полагање испити	74	48,7	48,7	82,9
учење и заработка за живот	26	17,1	17,1	100,0
Total	152	100,0	100,0	

Покрај општите податоци не интересираше и колку студентите имаа *слободно време во текот на денот*. На ова прашање ги добивме следниве одговори: најголем процент од студентите, односно 34% имаат слободни 3-4 часа дневно, 27 % од анкетираниите студенти имаат слободни повеќе од 5 часа дневно, 24% од нив имаат 4-5 часа дневно, додека само мал процент, односно 14% имаат 1-2 часа дневно слободно време. Слободното време во тек на денот варира во зависност од годината на студии на студентите и оптовареноста со обврските на факултет, начинот на кој се издржуваат, како и местото на живеење и каде се сместени.

Од аспект на оптовареноста на студиите и обврските на факултет, имајќи ја предвид природата на Факултетот за образовни науки, односно вклученоста на студентите во реализација на практична настава во воспитно – образовните установи и подготовката за истите слободното време на студентите во трета и четврта година е релативно помало во однос на студентите од првите две години на студии. Времето поминато во обезбедување на средства за егзистенција (17% од анкетираниите студенти) во релација со обврските на факултет го намалува расположливото слободно време. Не помалку значајно за ова прашање е и местото на живеење. Имајќи предвид дека голем дел од студентите (44,7%) живеат во село, односно не во градовите каде е лоциран ФОН, како и фактот што дел од студентите кои живеат во град (вкупно 54,6%) живеат во околината на Штип и Струмица и секојдневно патуваат, добар дел од можното слободно време студентите го губат во патување кое е неефикасно поминато слободно време.

Табела 4. Прашање: *Колку слободно време имате во текот на денот*

		Frequency	Percent	Valid %	Cumulative %
Valid	1-2 часа	22	14,5	14,5	14,5
	3-4 часа	52	34,2	34,2	48,7
	4-5 часа	37	24,3	24,3	73,0
	повеќе од 5 часа	41	27,0	27,0	100,0
	Total	152	100,0	100,0	

На прашањето колку часа дневно поминуваат на факултет, од вкупниот број анкетирани студенти, речиси сите студенти, односно 91,4 се изјасниле дека поминуваат 4 – 5 часа, додека само 4,6% на факултет поминуваат од 6 до 7 часа. Како што претходно споменавме, времето поминато на факултет и обврските со учењето се директно поврзани со количината на слободното време на студентите. Покрај активното време поминато на факултет во предавања и вежби, предвид треба да се има и времето потребно за подготовка на студентите пред се за вежби од методиките на одредени предметни и воспитно – образовни подрачја како што е случај кај студентите во трета и четврта година.

Табела 5. Прашање: *Колку часа дневно поминувате на факултет*

		Frequency	Percent	Valid %	Cumulative %
Valid	0	4	2,6	2,6	2,6
	4-5 часа	139	91,4	91,4	94,1
	6-7 часа	7	4,6	4,6	98,7
	повеќе од 8	2	1,3	1,3	100,0
	Total	152	100,0	100,0	

Во однос на прашањето за *времето поминато во учење*, половина од студентите, односно 50%, во учење поминуваат 2 до 3 часа дневно, 29,6% во учење поминуваат од 30 мин. до 1 час, 13,2 % од студентите во учење поминуваат од 4 – 5 часа и само приближно 5 % од студентите дневно учат повеќе од 6 часа. Времето поминато во учење е во негативна корелација со слободното време, но од друга страна претставува главна преокупација и главен ангажман на секој студент.

Табела 6. Прашање: *Колку часа дневно учите?*

	Frequency	Percent	Valid %	Cumulative %
--	-----------	---------	---------	--------------

Valid	0	4	2,6	2,6	2,6
	30 мин - 1 час	45	29,6	29,6	32,2
	2-3 часа	76	50,0	50,0	82,2
	4-5 часа	20	13,2	13,2	95,4
	повеќе од 6 часа	7	4,6	4,6	100,0
	Total	152	100,0	100,0	

Од осум понудени активности со кои вообичаено се среќаваат како содржини на слободното време (одмор, слушање музика, спиење; читање книги, литература; гледање ТВ; компјутер/ интернет; спортски активности; сликање, цртање и слично; свирење, пеење, компонирање; пишување), согласно изјавите на анкетираниите студентите, приближно ист процент времето го поминуваат на интернет и на компјутер (37,3%) и во одмор, слушање музика и спиење (36%). Помалку од 10% од анкетираниите студенти (9,2%) слободното време го поминуваат во читање, 6,6% гледање ТВ, 5,9 % во спортски активности, 3,3% сликање, цртање и слични уметнички активности и помалку од 1 % (0,7%) во свирење, пеење, компонирање.

Табела 7. Ставови на студентите во врска со активности со кои најчесто им е исполнето слободното време

	Frequency	Percent	Valid %	Cumulative %
Valid				
0	1	,7	,7	,7
одмор	54	35,5	36,0	36,7
читање	14	9,2	9,3	46,0
тв	10	6,6	6,7	52,7
компјутер	56	36,8	37,3	90,0
спорт	9	5,9	6,0	96,0
сликање	5	3,3	3,3	99,3
свирење	1	,7	,7	100,0
Total	150	98,7	100,0	
Missing				
System	2	1,3		
Total	152	100,0		

Добиените резултати за изборот на активностите со кои е исполнето слободното време на студентите делумно е очекувано согласно времето во кое живееме, кое е карактеризирано како време на интернет, компјутери и социјални мрежи. Популарноста на социјалните мрежи Facebook, twitter и слични, како доминантен медиум за комуникација, дружење, размена на информации и искуства меѓу младите, го оправдуваат фактот што 37% од испитаниците се определиле за овој одговор. Возрасниот период во кој се наоѓаат испитаниците, односно возраст од 20 до 23 години, претходното изјаснување за времето поминато во патување, учење и на факултет претставуваат објаснувања во прилог на 36 % избор на категоријата одмор, слушање

музика, спиење. Загрижува малиот процент на испитаници кои слободното време го поминуваат во спортски активности, сликање, цртање, свирење, пеење и komponирање музика. Иако овие активности претставуваат форма за активен одмор и индиректно се во корелација со одредени содржини кои студентите ги изучуваат на Факултетот за образовни науки, сепак многу мал број на студенти ги преферираат како избор во слободното време. Причините за ова може да се бараат во неколку фактори како: природата на овие активности (дел од овие активности кои во голема мера се условени одредени генетски предиспозиции - талент), афинитети кон спортски и уметнички активности, социјалното опкружување на студентите и нивната отвореност кон спортски и културно – уметнички активности и достапноста на истите, финансиските средства како услов за реализација на најголем дел од нив и сл. Од друга страна, добиениот процент за избор на овие содржини во одредена смисла е поразителен бидејќи укажува на запоставување на творчката и креативната страна на личноста како и непочитување на природните законитости на активен одмор и активности за одржување на здравјето кај идните воспитувачи и наставници кои треба да се залагаат за сестран развој на детската личност.

На прашањето со *кои активности најчесто ви е исполнето слободното време вон дома*, на студентите им се понудени седум различни опции од различни сегменти од животот. Од понудените опции повеќе од половина од анкетираниите студенти, односно 56,6% се определиле за дружење, забава, седенки и посети, што укажува на социјалната компонента како основна карактеристика на периодот на рана зрелост во која се наоѓаат анкетираниите студенти. Овој избор е очекуван и логичен бидејќи во овој возрасен период врсниците и комуникацијата со нив претставуваат основно обележје. За посета на кафулиња се определиле 13,8% исто, како и за прошетки во парк и природа. Овие две категории се во делумна релација со првиот понуден одговор, односно дружење, забава, седенки и посети кои може да се реализираат во кафетерии и клубови како опција за вечерно дружење и парк и прошетка како опција за активно дневно дружење. Приближно 6 % од испитаниците слободното време вон домот го поминуваат во спортски активности и посета на спортски натпревари, што е загрижувачки процент имајќи го предвид фактот дека периодот на студиите е период кога најголем број студенти поради обврските на факултет прекинуваат да се занимаваат со континуирана физичка активност и спорт. Ова резултира со намалување на моторичките способности што претставува спротивставување на развојната тенденција според која периодот во кој

се наоѓаат студентите, односно доцна адолесценција и рана зрелост, претставува период кога моторичките и функционалните способности го достигнуваат својот врв.

Многу мал процент од анкетираниите студенти (3,3%) се изјасниле дека слободното време вон домот го поминуваат во посета на културно-уметнички настани (театар, кино, изложби). Ова делумно може да се оправда од една страна со недоволната понуда на содржини од овој тип во местата каде што живеат студентите и од друга страна со потребата за финансирање на активности од овој кој дополнително го оптоваруваат семејниот буџет на студентите и нивните родители.

Табела 8. Со кои активности најчесто ви е исполнето слободното време вон дома

		Frequency	Percent	Valid %	Cumulative %
Valid	0	3	2,0	2,0	2,0
	дружење	86	56,6	57,3	59,3
	кафичи	21	13,8	14,0	73,3
	бутици	4	2,6	2,7	76,0
	парк	21	13,8	14,0	90,0
	спорт	9	5,9	6,0	96,0
	посета на спортски натпревари	1	,7	,7	96,7
	посета на културни настани	5	3,3	3,3	100,0
	Total	150	98,7	100,0	
Missing	System	2	1,3		
Total		152	100,0		

Во релација со претходните две прашања, се и одговорите на прашањето *колку често студентите посетуваат кино, театар, концерти, дискотеки, изложби, музеи, галерии и спортски натпревари*. Добиените одговори се во релација со актуелната понуда на содржини и активности од тој тип во средината во која живеат студентите и во околните поблиски места. Добиените резултати укажуваат дека 20,4% од анкетираниите студенти посетуваат кино 1 – 2 годишно, додека дури 59,3% никогаш не посетуваат кино. Овие резултати се очекувани и делумно оправдани поради современата технологија, достапноста на т.н. домашно кино, како и достапноста на најновите филмски проекции на интернет и можност за нивно проследување во домашни услови.

Од вкупно анкетираниите студенти 30,3% се изјасниле дека посетуваат театар 1 – 2 годишно, додека 44,2% дека воопшто не посетуваат театар. Добиените резултати покрај со ограничената понуда на театарски престапи која во изминатиот период има тенденција на зголемување и збогатување, може да се објасни со слабиот интерес на студентите за ваков тип на содржини, поинакви афинитети но и потребата за финансиски надоместок за присуствување на активности од ваков тип. Сепак останува простор за

афирмирање на театарската уметност и актуализирање на нејзините вредности меѓу студентите, но и збогатување на понудата на театарски претстави.

Во однос на прашањето за посета на концерти, 41,3% од испитаниците се изјасниле дека посетуваат 1 - 2 годишно, 23,6% повеќе пати во текот на годината, додека 18,8% никогаш не посетиле концерт. Имајќи ја предвид релативно богатата понуда на концерти во Р.М на музика од различни жанрови во последниве неколку години, добиените резултати се очекувани имајќи го предвид карактерот на самата активност, како и потребата за финансиска партиципација за присуство на истата.

Имајќи ја предвид возраста на испитаниците и она што значи „студентски живот“ и „ноќен живот“, односно ориентираност кон забава и дружење, оправдани и очекувани се добиените резултати за посетеноста на дискотеки и ноќни клубови. Во однос на ова прашање 49,4% се изјасниле дека ги посетуваат 1 – 2 неделно, 20,4% дека ги посетуваат 1 – 2 месечно, 7,6% 1- 2 годишно и само 9,6% дека воопшто не ги посетуваат. Во прилог на ова оди и работата на студентските организации кои најмногу се ориентирани кон организација на т.н. студентски забави во дискотеки и ноќни клубови, а многу помалку кон организација и покровителство на театарски претстави, концерти и спортски натпревари.

На прашањето за посета на изложби, речиси половина од анкетираниите студенти, односно 39,9% се изјасниле дека никогаш не посетувале, 30% посетуваат 1 – 2 годишно, 6,7 % посетуваат изложби повеќепати во годината, додека еднаш месечно на изложба присуствуваат 4,7% од анкетираниите студенти. Слични резултати се добиени и на прашањето за присуство на музеи и галерии, на кое 40% од студентите се изјасниле дека никогаш не посетиле ваква активност, 27,3% посетуваат 1 – 2 годишно, додека 9,3% одат на во музеј и галерии еднаш месечно. Имајќи ја предвид моменталната понуда во Штип и Струмица каде престојуваат студентите, но и генерално понудата на активности од овој тип во Р.Македонија која има тенденција на збогатување во изминатиот период, добиените резултати се очекувани. Сепак останува одговорноста на наставниот кадар на Факултетот за образовни науки во афирмирање на манифестациите од овој тип, укажувајќи на нивната вредност за градењето на културно богата личност каква би требало да биде идниот наставник и воспитувач и можноста за имплементирање на овие содржини како дел од практични активности по одредени методики како што се методика на ликовно и музичко образование како што и досега има одредена практика, како и одговорноста на студентските организации во подржување и организирање на

ваков тип на манифестации преку кои би се презентирале делата на талентирани студенти.

Забележително поинаква дистрибуција на одговорите на студентите во однос на претходните понудени категории е добиена на прашањето за посетата на спортски натпревари. Имено, во однос на ова прашање, 8,7% се изјасниле дека посетуваат спортски натпревари 1 – 2 неделно, 20,7 % посетуваат неколку пати месечно, 19,3% 1- 2 годишно и 24% повеќе пати во годината. На ваков тип манифестации никогаш не присуствувале 17,3% од анкетираните студенти. Добиените резултати се реални и очекувани од аспект на интересот за спорт кој е различен кај студентите и релативно побогатата понуда на спортски содржини. Во рамките на Универзитетот „Гоце Делчев“ постои релативно богата понуда на спортски содржини и натпревари на кои учество земаат студентите како членови на студентските екипи или во универзитетските спортски клубови кои се дел од државните лиги. Во однос на ова значајно е да се спомене постоењето на Универзитетски клубови во кошарка, одбојка и пинг – понг кои се натпреваруваат во првата државна лига во одбојка и пинг – понг и втора државна лига во кошарка чии натпревари се играат во континуитет во период од октомври до мај и истите се отворени за студентите, како и организацијата на меѓууниверзитетски лиги во мал фудбал, кошарка, пинг – понг и шах и Универзитетски лиги во кошарка и одбојка на која учество земаат студенти од сите факултети и се реализираат во период од ноември до март. Сите овие манифестации се отворени за студентите. Доколку оваа понуда се дополни со натпреварите од индивидуалните спортови (борење, карате, гимнастика, атлетика и сл.) како и натпревари на кои се натпреваруваат македонските репрезентации во кошарка, ракомет, фудбал и слично како и натпреварите во различни лиги од меѓународен ранг во ракомет, кошарка, фудбал и слично каде екипите од Р. Македонија имаат забележителен настап и континуирана поддршка од навивачите меѓу кои голем дел се студенти добиваме исклучително богата спортска понуда на која може да присуствуваат студентите и квалитетно да го исполнат своето слободно време.

Спортските натпревари како активност во слободното време се препорачливи бидејќи навивањето и бодрењето на сопствената екипа покрај тоа што ја манифестираат припадноста кон некоја група, толеранцијата, колективизмот, патриотизмот, единството, почитувањето на противникот и слично, претставуваат агенс за дружење и ослободување од негативната енергија и канализирање на негативните емоции на општествено прифатлив начин.

Табела 9: Прашање: Колку често посетувате секоја од предложените активност (%):

	1-2 неделно	месечно	1-2 годишно	повеќе пати во годината	никогаш
кино	5,5	7,7	20,4	7,1	59,3
театар	5,1	8,6	32,5	9,6	44,2
концерти	8,7	7,6	41,3	23,6	18,8
дискотека	49,4	20,4	7,6	15,3	7,3
изложби	7,6	7,4	32,6	9,6	42,8
музеи и галерии	4,5	7,5	31,7	12,8	43,5
спортски натпревари	10,6	22,6	21,3	25,7	19,8

Незаинтересираноста за политиката како сегмент од општествениот живот и активност во слободното време се манифестира во одговорите на студентите на прашањето: Дали се занимавате со политика? На ова прашање потврдно одговориле само 17,3%, останатите 80% одговориле негативно, односно дека не се занимаваат со политика.

Мислењата на студентите се поделени во однос на прашањето за содржините и активностите за исполнување на слободното време кои ги нуди универзитетот, односно 40,3% се изјасниле дека универзитетот нуди соодветни содржини за исполнување на слободното време, додека 55,3 % имаат негативен став во однос на ова прашање.

Аналогно на претходното прашање е и прашањето за тоа колку студентите се задоволни од содржините и активностите за исполнување на слободното време кои ги нуди универзитетот. На ова прашање најголем дел од анкетираниот студент, односно 40,1% се делумно задоволни од понудата, 25% се изјасниле дека се задоволни, додека останатите 28,3% се изјасниле дека се незадоволни од истата. Ваквата распределба на мислењата на студентите укажуваат дека проблемот, а воедно и решението треба да се бара во понудените содржини кои или се еднолични, односно насочени кон само одреден тип на активност (пр: ноќен живот, спорт и слично) и кон недоволната информираност на универзитетските служби задолжени за организација на студентскиот живот за реалните интереси, потреби и желби на студентите за исполнување на слободното време.

На прашањето за фреквенцијата на посетеност на содржините и активностите кои моментално им се нудат на студентите како содржини за исполнување на слободното време, најголем дел од студентите, односно 42,1 % се изјасниле дека истите ги посетуваат повремено, односно понекогаш. Овие содржини се често посетувани од страна на 15,1% од анкетираниот студент, додека никогаш не ги посетиле или практикувале 36,8% од студентите вклучени во истражувањето.

Последното прашање во прашалникот се однесува на степенот на задоволството на студентите од користењето на сопственото слободното време. На ова прашање, речиси половина од анкетираниите студенти, односно 54,6% се изјасниле дека генерално се задоволни од начинот на кој го користат своето слободно време, 16,4% искажале неутрален став, односно се изјасниле како ни задоволни/ни незадоволни, доста задоволни се 17,1%, доста незадоволни се изјасниле 2,6% и во главно незадоволни се изјасниле 3,3% од анкетираниите студенти. Процентот на задоволни студенти (54,6%) како што се изјасниле најголем дел од студентите се објаснува со фактот што слободното време е време кое сами го организираме и регулираме, содржините и активностите ги одбираме согласно сопствените желби и афинитети и делумно согласно актуелната понуда. Оттука задоволството или незадоволството е одраз на сопствената организација и желба, односно степенот на сопствена ангажираност и ажурност.

Заклучок

Слободното време на младите има специфична структура и има развојно-превентивна улога во животот на младите. Начинот на кој младите го поминуваат своето слободно време во голема мера го одредува и нивниот стил на живот. Тоа, особено е од посебно значење за идните наставници од кои се очекува многу уште во текот на студирањето. Имено тие треба да претставуваат пример за учениците, бидејќи како што покажува праксата, примерот претставува едно од позначајните воспитни средства.

Резултатите од нашето истражување кое беше реализирано на примерок 152 студенти на ФОН во Штип и Струмица покажаа дека студентите имаат малку слободно време во текот на денот (3-4 часа, 34%), а причина за тоа покрај обврските на факултет може да биде и местото на живеење на студентите. Повеќето од нив патуваат секој ден, така да добар дел од своето расположливо слободно време студентите го поминуваат во патување кое претставува неефикасно поминато слободно време.

Од повеќето понудени активности со кои е исполнето нивното слободно време се покажа дека поголемиот дел од нив истото го користат пред компјутер (36,8%) и во одмарање (35,5%), што во одредена мера претставува и губење на време. Малиот процент на избор на останатите понудени активности (сликање, спорт, читање, спорт) е поразителен бидејќи укажува на запоставување на творечката и креативната страна на личноста. Секако за тоа придонесуваат и материјалните услови и опкружувањето во кое студентот живее.

Малку загрижувачки е и податокот дека најголемиот дел од своето слободно време (56%) студентите го поминуваат во дружење, забави, седенки и сл. Причина за ова може да биде и потребата за дружба и комуникација која е карактеристична за развојниот период во кој се наоѓаат анкетираниите студенти, но од друга страна како причина може да биде и недоволната понуда на квалитетни и продуктивни содржини со кои ќе го исполнат нивното слободно време. Поголемиот дел од нив никогаш немаат посетувано кино, театар, изложби и музеи и галерии. Наспроти ова 50% од нив 1-2 пати неделно посетуваат дискотеки и кафулиња. Тоа од една страна е и сигнал дека факултетот, па и самата локална самоуправа во која е сместен факултетот, треба да понудат содржини и активности кои ќе го привлечат вниманието на студентите и преку кои позитивно ќе се влијае на нивниот понатамошен сестран развој (психички, физички, креативен, емоционален и др.).

Добиените резултати покажуваат дека поголем дел од студентите (55%) не се задоволни од содржините кои се нудат на Универзитетот што укажува на потребата дека треба да се поработи на содржините кои ги нуди Универзитетот. Моментално се нудат еднолични содржини насочени кон само одреден тип на активност (пр: ноќен живот, спорт и слично). Актуелна е и недоволната информираност на универзитетските служби задолжени за организација на студентскиот живот за реалните интереси, потреби и желби на студентите за исполнување на слободното време.

Резултатите кои ги добивме покажаа дека студентите немаат многу слободно време, а и она што го им преостанува како слободно време не е правилно (корисно) исполнето. Сето ова мора да се има предвид при планирањето на животот и работата на факултетот. Потребно е уште на почетокот на учебната година да се планираат одредени активности кои би овозможиле студентите квалитетно да го поминат своето слободно време, имајќи ги притоа предвид нивните желби и интереси. Треба да се нудат и одбираат активности преку кои студентите ќе ги развиваат своите способности, активности во кои ќе се бара да бидат активни творци на одредени културни вредности, а не пасивни приматели.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Arbunić A. (2006). Slobodno vrijeme djece otoka hvara i njihova dob, *Odgojne znanosti*, Vol.8 No.1(11) (Str. 171– 190)

2. Badrić M., Prskalo, I. (2011). Participiranje tjelesne aktivnosti u slobodnom vremenu djece i mladih, *Napredak*, Vol.152 No.3-4
3. Будимир-Нинковић, Г. (2008). *Педагогија слободног времена- хрестоматија*, Јагодина: Педагошки факултет
4. Krivopakapić (2007) Poimanje slobodnog vremena u savremenom društvu do 80-ih godina XX vijeka, *Sociološka luća* I/2
5. Mlinarević, V., Gajger, V. (2010). Slobodno vrijeme mladih - prostor kreativnog djelovanja, Zbornik radova znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem / Martinčić, Julijo ; Hackenberger, Dubravka (ur.). - Osijek: HAZU, Zavod za znanstveni i umjetnički rad, 43-58 (ISBN: 978-953-154-921-9).
6. Mlinarević, V., Miliša, Z., Proroković, A. (2007). Slobodno vrijeme mladih u procesima modernizacije – usporedba slavonskih gradova i Zadra, *Pedagogijska istraživanja* (1334-7888) 4 (2007), 1; 81-99
7. Popadić, R. *Slobodno vrijeme mladih kao pedagoški problem*, Retrieved from: <http://www.filozof.org/pdf%20format/zbornik2/Rade%20Popadic.pdf>